

FEDERAL ALMANYA'DAKİ TÜRK ÇOCUKLARININ EĞİTİM PROBLEMLERİ (*)

Mustafa TAVUKÇUOĞLU

MÜSLÜMAN ÇOCUKLARIN VE GENÇLERİN DURUMU

«Bugün Federal Almanya'da yabancı ailelere mensup 0 - 18 yaş arası 1,5 milyona yakın çocuk yaşamaktadır. Bunlardan yaklaşık 650.000'i(**) Türk çocukları ve gençleridir. Diğer Müslüman ailelere ait çocuk ve genç sayısı ise yaklaşık 700.000 civarındadır. Bu sonuçla 1985 yılında Almanya'daki ilkokulda okuyan çocuklardan her ondabirinin Müslüman çocuğu olduğu hesaplanabilir. Bölgesel dağılım muhakkak ki farklıdır. Nüfusun yoğun olduğu endüstri bölgelerinde Müslüman ailelere mensup çocukların üçtebiri veya daha çoğunun geldiği Anaokulları, ilkokullar ve Liseler vardır. Diğer bölgelerde bu oran yok denecek kadar azdır.

Pekçok Müslüman aile yıllardan beri Alman'da kalmaktadır. Tarihi tecrübeler etnik, kültürel ve dini azınlıkların birleşmelerinin belli bir zamana ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu zamana ulaşmak için birçok neslin geçmesi gerekir. Bu ise zor gerçekleşebilen bir olaydır. Daha çok sayıdaki Müslüman topluluğun varlığı, kendileri ve Alman toplumu için birçok problemleri ve görevleri de beraberinde getirmektedir. Tamamen farklı değerler ve gelenekler içind yaşayan insanlar, karşılıklı hoşgörüyü ve bir toplum içinde beraberce yaşamayı öğrenmelidirler. Fakat bu sorun çabuk halledilememekte ve bu meseleye bugün bile yetkililer cevap vere-

(*) Alman basın ve televizyonlarının hemen hemen her yayınında Türk çocuklarının eğitimi konusunda makaleler, mülâkatlar ve televizyon programları yer almaktadır. 4.6.1983 tarihinde Federal Almanya'nın Hannover kentinde Protestan Kilisesi, bu ülkedeki yabancı çocukların, özellikle Türk çocuklarının eğitimi ile ilgili bir oturum yapmış ve neticede bir bildiri yayınlamıştır. Çevirisini sunduğumuz bu bildiri 4 sayfa olup, «Müslüman çocukların ve gençlerin eğitimi ve yetiştirilmeleri» başlığı altında yayımlanmıştır. Bu yazıda Müslüman Türk çocuklarının Almanya'daki genel görünüşleri tasvir edilmiş, Anaokulu ve Okullar müstakil olarak ele alınmıştır. Kiliyle ilgili kısmı bir başka yazımızda değerlendirmek üzere buraya dahil etmiyoruz. (çev.)

(**) Son yıllarda işçilerimizden Türkiye'ye kesin dönüş yapanlar çoğaldığı için bu sayı daha aşağılarda seyretmektedir. (çev.)

memektedir. Bundan da öte, Müslüman çocukların ve gençlerin eğitimi ve yetiştirilmeleri görevi göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle burada doğmuş yabancıardan birçoğu, sosyal münasebetlerin kaynağına Almanya'da ulaşmaktadır. Onlar asıl vatanlarına yabancı kalmaktadırlar. Yabancı çocukların ve gençlerin sayıları fazla olmasına rağmen, onlar yine de Alman toplumunun ve kendi memleketinin normları ve değerleri arasında gerilim içinde yaşamaktadırlar. İslâmın ve Hristiyanlığın farklı dinî örf ve âdetleri olması nedeniyle bu gerilim onlarda artmaktadır. Her iki kültürdeki inançlar, davranış şekilleri ve prensipler, Müslüman çocukları ve gençlerini çelişkili bir ortama götürmektedir. Onlar bu güç şartlar altında büyümektedirler.

Alman okullarında ve eğitim kurumlarında yabancı çocukların uyum meselesi, özel tedbirlerle onların korunması geçen yıllarda ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Pekçok eğitimci ve öğretmen bu göreve bizzat kendilerini vermişlerdir. Fakat bu gayret tatminkâr olmamış ve ülkedeki ekonomik kriz nedeniyle daha da kötüye gitmiştir. Bu durum özellikle Türk çocukları ve gençlerini de ilgilendirmektedir. Onlardan yalnız bir kısmı ortaokulu ve meslek eğitimi bitirmektedirler. Bugün bile işsiz Türk gençlerinin sayısı hayli yüksektir. Bu çocukların ve gençlerin iş dünyasına girmelerini kolaylaştırmak âcil sosyo-politik bir görevdir. Burada büyüyen insanlara Almanya doğumlu hissini uyandırarak, Alman toplumunda hayat hakkı tanımak, bu uzun vâdeli yolda atılan en önemli adım olacaktır.

HUKÛKA UYGUN BİR EĞİTİM

Protestan Kilisesi, hak, hukuk ve adaletin gerçekleşmesi ve korunması için kiliseye mensup olmayan vatandaşlara da hoşgörü ile davranır. Kilise, İslâma inanıp da Almanya'da yaşayan insanlara kanunlar çerçevesinde âdil davranılmasını, devletin onlara da hizmet götürmesi fikrini kabul eder ve benimser. Serbestçe dinin icaplarını yerine getirmek, din ve vicdan hürriyeti bu haklardandır. (1) Aile ve evlilik müessesesini koruma toplumun himayesine verilmiştir. Toplum, Anne - babanın çocuklarının eğitimi ile ilgili hak ve hukuklarını da korumalıdır. (2) İslâm ülkelerindeki toplumlarda, dini ve kanunu anlayışlar farklı olmuş, bu anlayış anayasanın yapmakla yükümlü olduğu değer sistemi olarak ele alınmıştır. Bundan gerginlikler, bunalımlar, çözülemeyen sorunlar ortaya çıkmış ve bunlar eğitim sahasında da etkili olmuştur. Toplumsal hayata iştirak

1) Federal Almanya Anayasası 4. madde.

2) Federal Almanya Anayasası 6. madde.

etme kabiliyeti gibi, genel amaçları elde etme gayreti bir tarafa bırakılırsa, Anayasa'daki eğitim ve öğretim, Müslüman çocuklarının dinî ve kültürel mirasını da ciddiye almalıdır. Eğitim ve öğretim, karşılıklı hoşgörü ve saygı anlayışını korumalıdır. Eğitim kurumlarında ve okullardaki genel eğitim bu görevi takdir etmeli ve bu vazifeyi üslenmelidir. Aynı zamanda Alman ve Türk, Hristiyan ve Müslüman çocukların içinde yaşadığı ve yetiştiği Avrupa âlemi eğitim amaçları ve muhtevası için plân ve programlar yapar, bunları uygular. Fakat ders programları, aynı şartlar altında müşterek bir hayat ortamı hazırlamayı amaçlıyorsa, kendilerine eğitilmek üzere emaneten verilmiş olan Müslüman çocuklarının dinî ve kültürel geleneklerine de saygılı ve hoşgörülü olmalıdır.

ANAOKULU

PROTESTAN ANAOKULLARINDAKİ MÜSLÜMAN ÇOCUKLARI

Genellikle kiliseye bağlı olmayan ailelerin çocukları da kilise sorumluluğu altındaki Anaokullarına (Kindergarten) kabul edilirler. Onlar yabancı ve Müslüman çocuklarını da kabul etmeye hazırdırlar. Anaokullarındaki böyle çocukların erkenden eğitilmeleri, onların sosyal yönden gelişmelerini de sağlar. Bu okul, Hristiyan ve Müslüman çocukları ve Annebabaları arasındaki görüşmeyi sağlamak için uygun bir yerdir.

Anaokulu genel şahsiyet gelişmelerinde çocuklara faydalı olması gereken bir kuruluştur. Protestan Anaokulu, hristiyan eğitimi çerçevesinde böyle kapsamlı bir eğitim yapmak ister. İslâm Dini ve kültürüne sahip çocukların bu okullara alınmasıyla, protestan anaokulu bundan doğan özel problemlerle karşı karşıya kalır. Protestan Anaokulu hristiyan eğitimi yapmakla yükümlüdür. Bununla birlikte çocukların başka kültürlerle şekillenmesiyle ve başka dinlere mensup olmakla, aile ocaklarına yabancılaştırılmalarını istemez. Bu okul, bütün çocuklara âdil ve dürüst davranılmasını, onların birbirlerine hürmet etmelerini ve beraberce yaşamalarını sürdürmelerine gayret sarfeder. Müşahhas problemler karşısında bu gayret yeterli bir çözüm yolu değildir.

Müslüman ailelerinin anaokullarındaki sosyal hayata katkıda bulunmaları özel bir ehemmiyet arzeder. Onların, bu okulların eğitim esasları ve amaçları hakkında bilgi sahibi ve hoşgörülü olmaları lâzımdır. Şayet Müslüman aileler bunu yapamazlarsa çocukları için imkân nisbetinde başka bir yer bulmalıdırlar. Anne - babalarla devamlı temas halinde bulunmak, anaokulu ve aile ocağı arasındaki endişeleri ve gerginlikleri aşgariye indirmede yardımcı olur. Anaokulunda genelde yapılan faaliyetleri yönlendirmek ve çocukların iştiraklerini sağlayabilmek, yabancılar ve

özellikle Müslüman çocuklar için önemlidir. Çocuklarla, anne - babaları ve eğitimciler arasında karşılıklı bir güven bağı kurmaya muvaffak olunursa, Müslüman çocukların ister istemez yaşadıkları bazı sınırlamalar ve anlaşmazlıklar kısmen de olsa kaldırılabilir. Pratik tecrübeler Müslüman çocuklarının da Protestan Anaokullarında okuyabileceklerini göstermektedir.

NETİCELER

Eğitimciler Müslüman çocukların yetiştirilmelerinde yalnız bırakılmamalıdır. Protestan Anaokullarının karar mercileri, denetimcileri (Kilise şûraları, papazlar... v.s.) hülâsa bütün yetkililer eğitim müesseselerindeki durumlarla yakından ilgilenmek ve gerekli yardımı sağlamak zorundadırlar. Bunun için Kilise ve uzman elemanlara ihtiyaç vardır. Doğrudan doğruya mahallî heyetlerin ortak sorumluluğu bilmesi ve bunu idrak etmesi lâzımdır.

Eğitimde diğer kültürlerden ve başka dinlerden gelen çocuklarla birlikte yapılacak çalışmaya hazırlanmalıdır. Anaokullarında Müslüman çocuklarla ilgilenen eğitimciler için geliştirme kursları ve koruyucu tedbirlerin artırılması teklif edilmelidir.

Protestan Anaokullarındaki Müslüman çocukların sayıları sınırlandırılmalıdır. Fakat, bugün onların sayılarını tam tesbit etmek mümkün değildir. Hal böyle iken, Müslüman ailelere mensup çocukların üçtebiri veya yarısından fazlasının geldiği bir Anaokulunda Protestan Kilisesinin geleneklerine göre bir eğitim çalışması yapmak elbette çok zordur. Hristiyan anne - babaların anaokullarındaki hristiyan eğitiminden bekledikleri neticeler de zor gerçekleştirilebilmektedir. İşte kilise sorumluları idarecilerle birlikte başka çözüm yolları aramak zorundadırlar. Aynı zamanda özel anaokullarındaki yabancı çocukların izole edilmesinden vazgeçilmelidir, bundan kaçınılmalıdır.

OKULLAR

RESMÎ OKULLARDAKİ MÜSLÜMAN ÇOCUKLARI

Resmî okullarda yabancıların ve bilhassa okul çağındaki Müslüman çocukların ve gençlerin bulunması, bu okulların eğitimde hukûkî ve toplumsal problemlerle karşı karşıya getirmektedir. Yabancı çocukları Alman okul sistemlerinde biraraya getirmek için tek tek eyâletlerde farklı modeller geliştirilmiştir. Yabancı öğrencilerin değişik durumlarının (yaş, dil

bilgisi, okul şartları, aile durumu... v.s.) ortaya çıkması nedeniyle, bu eylemlerin hepsi birçok sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Diğer faktörlerin yanında, ekonomik ve politik temayüllerden de etkilenen yabancı kitlenin geleceği karanlıktır. Hâlen Türk aileleri kalma ve geri dönme konusunda kararsızlık içinde yaşamaktadırlar. Bundan dolayı çocuklarının Türkiye'de veya Almanya'da yetiştirilip yetiştirilmeyecekleri konusunda kesin karar verememeleri onlara ağır bir sorumluluk hissi yüklemektedir. Bu kararsızlık çocuklar için okul şartlarını ve hayat plânlarını bir hayli güçleştirmektedir. Okullara baktığımızda, esaslı kararlarla ve kanunî tesbitlerle itinalı hareket etmenin ve bu yüzden pragmatik çözümlere öncelik vermenin önemli bir husus olduğu görülmektedir.

Sorumlu kurumlar ve kuruluşlar için bütün sosyal gelişme temayüllerinin şartlarıyla, okul taslakları hakkında yeniden düşünme görevi uzun vâdede ortaya çıkar. Okul realiteleri çevre şartlarına halen uygun mudur? Protestan Kilisesi bu münasebetle hristiyan ve batı ülkelerindeki eğitim ve kültür değerlerinin bugüne kadar Alman okul sisteminin sahip olduğunu ve bunun önemini vurgular. Kilise, hristiyanlıktaki Genel Öğretim Okulu'nda (3) olduğu gibi gerçek okul tipini kazanır. Müslüman çocukların eğitim ve öğretimdeki haklarını, okulun bu gelişen şekliyle birleştirme düşüncesine ihtiyaç vardır.

MÜŞTEREK EĞİTİM

Bütün okullar farklı milletlere mensup Müslüman ve Hristiyan çocukları karma olarak eğitmelidir. Amaç, bütün öğrencilere Avrupa'nın kültürel ve tarihî mirasını öğrenmektir. Bununla beraber Müslüman çocukların kültürel geleneklerine de mâkul bir şekilde yer verilmelidir. Bunun için özellikle onlara sosyoloji, tarih, coğrafya, Almanca, sanat ve müzik derslerinin verilmesi uygundur. Eğitim - öğretim plânları ve okul kitapları, İslâm tarihini ve hayat tarzını içine almalıdır. Böylelikle okul hristiyan ve İslâm dünyası arasındaki gelişen tarihi gerilimin giderilmesine de yardımcı olabilir. Hristiyanların ve Müslümanların bir toplum içinde beraberce yaşamayı öğrenmelerini temin eder.

Okullar ve öğretmenler bu işin şuurundadırlar. Birçok eğitimci ve öğretmen bu hizmeti yerine getirmekle sorumludurlar. Kilise bu memnuniyet verici durumu takdirle karşılamalı ve cesaretlerinin kırılmamasını

3) Bu okul için bk. Bertelsmann Handlexikon, s. 419, Bertelsmann Institut, München - 1975; Gerhard Wahrig, Wahrig, Deutsches Wörterbuch, s. 1491, Berlin - 1977; Arif Cemal Denker, Dr. Bülent Davran, Almanca - Türkçe Büyük Lügat, s. 203, İstanbul - 1956.

temenni etmelidir. Okulların ve öğretmenlerin hedeflerine ulaşabilmeleri için eğitimci ve mâlî politikacılara ihtiyacı vardır. Bu politikacılar öğrencilerin özel durumlarını hesaba katmalıdırlar. Politikacılar bu konuya diğer birçok konulardan daha fazla önem vermelidirler.

Müslümanların, genellikle Türk gençlerinin iş dünyasına katılmaları için meslek okullarına önemli vazifeler düşer. Uygulama alanlarını ara- mak, resmen kurulan «Genç Yabancıların Mesleğe Hazırlanma ve Sosyal Uyum Tedbirleri» organizasyonu çerçevesinde dili ve mesleği iletirmek gibi hususlar meslek okuluna gidenlerle yakından ilgilidir. Mümkün mer- tebe Türk gençlerinin kaliteli bir meslek tahsili yapmaları ve kendilerine bir iş yeri bulmaları için, devlet ve sanayi kuruluşları bu sahaya özel ola- rak ilgilenmeli, gereken herşeyi yapmalı ve bu işe eğilmelidirler.

DİN DERSİ

Alman okullarında Müslüman çocukların bulunması, hristiyan öğren- cilere ait din dersinin özel bir programının olmasını gerektirir. Hristiyan- lığa ait din dersi, öğrencilere İslâm Dini hakkında daha iyi bilgi verme fırsatını hazırlar ve dini bilgilerle ilgili sorunları ele alır. Bu dersler diğer dini örf ve âdetleri tetkik ve tahkik ederek, öğrencilerin tartışma kabili- yetini artırır. Aynı zamanda kendi dinlerini daha iyi kavramalarını sağlar. Fakat okuldaki Protestanlığa ait din dersi, diğer dinleri tenkit eden bir din dersi olarak görülmemelidir.

Şimdiye kadar Alman okullarında Müslüman çocuklarının kendi din- lerinde eğitimi ve yetiştirilmeleri sorunu çözülememiştir. İslâm Dini Der- si'nin okullarda diğer dersler gibi zorunlu dersler arasında olması uzun zamandan beri Müslümanlar tarafından arzu edilmektedir. Bu arzu ve istek günümüzde bazı politikacılar ve dini makamlar nezdinde müsbet tutum ve destek görmektedir. Bu destek Müslüman çocuklarının ve genç- lerinin uzun süre Alman okullarına gitmelerinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı Türk çocukları kendi dinlerindeki din dersi hakkından mahrum edilemeyeceklerini söylemektedirler. Bununla beraber İslâm Di- ni Derslerinin Alman okullarında okutulmasıyla büyük problemler meyda- na gelecektir.

— Alman Anayasası'nın 7. maddesine göre, başka bir din dersinin okullara girmesiyle, dini cemaat anlamında ilgili devletin ortak olabilece- ği bir organizasyon veya temsilciliğinin olması gereklidir. Şimdiye kadar bunun olmayışı özellikle Müslümanlar açısından büyük bir eksiklikdir.

— Bir taraftan İslâma uygun - ki, bunu İslâmın Almanya'daki temsilciliği belirler - diğer taraftan Anayasaya uygun öğretim plânları olmalıdır.

— İslâm Dini Derslerini veren öğretmenler meslekî ve eğitim formasyonuna sahip olmalıdırlar. Eğer bu nitelikler yoksa, bunun için öğretmenlere, uygun yetişme imkânları sağlanmalıdır.

— Resmi yoldan okul denetimi İslâm Dini Dersi için de vazgeçilmez bir unsurdur. Fakat şimdiye kadar resmi yoldan okul denetimlerinin sonuçları açıklanmamıştır.

Bu konuda birtakım tereddütler ortaya çıkar. Müslümanlar, Anayasanın din anlayışına uygun olması gereken resmi okullardaki bir İslâm Dini Dersinin çocuklara İslâmın özünü anlatmaya müsait bir pozisyonda olup olmadığını sorarlar. Bütün yönleriyle İslâm Dini öğretim programlarının devletimizin demokratik düzenine uygun olup olmayacağı sorusu ayrıca bir tartışma konusu olur. Bununla beraber, bu konuda açık bir cevap vermek için, İslâm Dini Almanya'da kendine bir zemin hazırlıyamamıştır. Böyle zorluklar ve İslâmî bir merciin eksikliği karşısında İslâm Dini Dersinin plân ve programlarını devletin hizzat tesbit etmek istemesi, şüphesiz Anayasadaki dînî tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmaz.

Belirtilen bu zorluklar ve tereddütler giderildiği takdirde de, Protestan Kilisesi İslâm Dini Derslerinin konulmasına karşı çıkmaz. Ümit edilir ki, Alman okul sistemlerinin değerlerine göre kaliteli bir İslâm Dini Dersi, yetişen Müslüman çocukların Hristiyan dinine mensup insanlarla diyalog kurmalarına dahi iyi imkân verir. Din Dersi, farklı dinlere mensup insanların karşılıklı anlayış duygusu altında birlikte yaşamalarını teşvik eder.

İslâm Dini ile ilgili meselelerden ayrı olarak, İslâm cemaatlarının ve teşkilâtlarının açtığı Kur'an Kursları incelenmelidir. Bu kurslarda ibadetler için gerekli arapça metinlerin ezberlenmesinden ve dini ibadetlerin nasıl yapılacağından söz edilir. Kur'an Kursları Federal Almanya'da okul dışında din hürriyeti hakkına sahip özel müesseselerdir. Bunlar varlıklarını Alman Anayasası'na uydukları müddetçe sürdürebilirler. Bu kursların pekçoğu Türk ailelerin şahsî teşebbüsleriyle açılmıştır. İslâmî anlayışa göre, çocukların dînî eğitimi ailelerin ilk görevidir. Aileler bu görevini böyle Kur'an Kurslarına çocuklarını göndermekle yerine getirmiş olurlar. Bu kurslar eğitim açısından problemli oldukları için bizzat Müslümanlar tarafından tenkit edilir.

SONUÇ

Müslüman çocukların ve gençlerin eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda pekçok hizmetin ve vazifenin yapılması lâzımdır. Bu görevlerden bazıları bugün hemen hemen yapılamaz veya uzun süre sorun olarak kalacağına benzer. Aile ocağına, okullara ve hattâ okullarda görev yapan eğitmen ve öğretmenlere, Müslüman gençliğe kendi kendilerini yönlendirme, istikballerini düşünme gibi ciddi bir yük yüklenmiş olmaktadır. Ayrıca toplumsal hareketlerin etkili olması gerekir. Eğitim ve öğretim uğraşları çocuklarla, gençlerle ve aile içindeki sosyal çalışmalarla tamamlanmalıdır. Almanya'daki Protestan Kilisesi Kurulu 6 Mayıs 1982 tarihli yabancı sorunlarıyla ilgili açıklamasında, üye kiliselerden, kilise cemaatlarından ve tüm hristiyanlardan «İmkânları dahilinde Almanların ve Yabancıların birlikte yaşamalarını teşvik etmeleri» istenmiştir. Bu kurul, Almanya'da yetişmekte olan Müslüman Türk çocuklarını ve gençlerini gözönüne alarak bu isteğini her zaman vurgulamaktadır.»

BİLDİRİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ülkemizin genelde az gelişmiş yörelerinden giden Federal Almanya'daki vatandaşlarımızın en önemli problemlerinden biri de eğitim problemidir. Bu vatandaşlarımızın dini ihtiyaçlarına cevap verme konusuna çok geç el atıldığı için, bu sahada meydana gelen boşluk dini amaç taşıyan dernekler kanalıyla kısmen doldurulmaya çalışılmıştır. Başlangıçta iyi niyetle yola çıkan bu derneklerin büyük bir kısmı yurt içindeki siyasi ve ideolojik bölünmeye paralel olarak zamanla değişik siyasi ve dini amaçlı kişilerin kontrolüne girmiştir. Böylece din eğitimi ve din hizmetleri konusu yurt dışında geniş çapta istismara vesile olmuştur.

Federal Almanya'daki vatandaşlarımızın çocukları örgün eğitim içinde din eğitimi imkânından mahrum bulunmaktadırlar. Örgün eğitimde de bazı problemlerin bulunduğu bir gerçektir. Anadili olan Türkçe'yi okuyup yazamayan çocuklarımız da vardır. Bunlar kütüphanelerdeki Türkçe kitapları okuyamadıkları için sadece resimlerine bakmaktadırlar. (4) İlk plânda bu seviyede bulunan çocukların okuma - yazmaları sağlanmalıdır. Çocuklarımızın örgün eğitim içinde din eğitimi imkânından mahrum kalmaları, bu ülkedeki din eğitiminin cemaat teşkilâtının yetkisinde ve onların tayin ettikleri din adamlarının elinde yürütülmesi sebebiyledir. Federal Almanya'da Kilise ile Devlet iki ana güç olarak kabul edildiği için, din eğitimi bu iki güç arasında yapılan anlaşmalara uygun olarak

4) Jugendscala, 1985 Januar - Februar, s. 26-27.

yürütülmektedir. Vatandaşlarımız böyle dini bir cemaat teşkilâtı etrafında toplanamadıkları ve bu ülke kanunları din eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığımızca tayin edilen öğretmenler tarafından okutulmasına engel teşkil ettiği için, çocuklarımız büyük bir bölümü ile din eğitimi alamamakta, bir kısmı hristiyan din eğitimi programlarını takip etmekte, diğer bir kısmı da zararlı faaliyette bulunan dini, siyasi ve ideolojik amaçlı dernekler tarafından yönetilen Kur'an Kurslarında yetkisiz ve sorumsuz kimselerden din eğitimi almaktadırlar. Ancak son yıllarda bu alanda birtakim müsbet gelişmeler olmuştur.

Alman Anayasası'na göre eyaletler eğitim ve kültür programlarında özerktirler. Bununla birlikte Anayasanın 7. maddesine göre, okulların tefitişi, din eğitimi, resmi okullarda zorunlu dersler gibi konularda Federal Cumhuriyet yetkilidir. Almanya'da öğrencilerin saihp oldukları dine göre eğitim yapılması kabul edilmiştir. Din öğretimi okullarda normal programların bir kısmıdır. Anaokulları da 3-6 yaşları arasındaki çocukları kabul ederler. Bu okullar genellikle dini kuruluşlar tarafından açılır. İlköğretim 4 yıldır. İlköğretime örnek olmak üzere Bavyera Eyaletindeki okullarda öğrenciler, haftada I. ve II. sınıflarda 3'er saat, III. ve IV. sınıflarda 4'er saat Din Eğitimi dersi görmektedirler. (5) Bu derslerin öğretim plân ve programlarının tesbiti kiliselerin yetkisine bırakılmıştır.

Çocuklarımızın Almanya'daki okullarda başarısız duruma düşmelerini etkileyen unsurların bazıları da doğrudan Alman eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Bizde olduğu gibi, çocuk ilkokuldan sonra ortaokula, liseye ve dengi okullara kendi isteğiyle yönlendirilemez. Federal Almanya'da mecburi öğretim çağını aşmış, yani 15 yaşın altındaki Türk çocuklarının ve gençlerinin sayısı 518 bindir. (Nisan 1979). Bunlar bütün müslüman çocukların %90'ını teşkil etmektedir. Bu Türk çocuklarından 278 bini erkek, 240 bini ise kızdır. (6) Bu çocuklarımızın okullara dağılımı ise şöyledir :

Okul öncesi Eğitim Kurumları (Kindergarten)	54.000
Temel Okul (Grundschule ve Hauptschule)	181.000
Real Okul (Realschule)	3.939
Lise (Gymnasium)	3.424
Toplu Okul (Gesamtschule)	3.866
Meslek Okulu (Berufsschule)	18.984
Meslekî Branş Okulu (Berufsfachschule)	1.741

- 5) Doç. Dr. Adil Türkoğlu, Almanya'da Eğitim, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, s. 325, 1983, sayı: 1, cilt: 16.
- 6) Prof. Dr. Kemal Aytaç, F. Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Din Eğitimi Meselesi, Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, Nisan 1981, s. 311-312.

Meslek Lisesi (Fachoberschule)	536
Branş Okulları (Fachschule)	168
Sağlık Okulları (Schulen des Grundheitswesens)	60
Mesleki Ek Okullar (Berufsaufbauschulen)	63
Mesleki Temel Okul (Berufsgrundschule)	2.425
Diğer Okullar	10
<hr/>	
TOPLAM	380.216

Bu verilerle Türk çocukları bugünkü Alman okul sistemi içinde desteklenmemekte, tam tersine sistemli olarak elenmektedir. Bu eleme yalnızca genel öğretim okullarında değildir. Mesleki öğretim okullarında da görülmektedir. Bu duruma göre Türk çocuklarından ancak %0,9'u (yüzde biri bile değil) Gymnasium'a yani liseye devam etme şansına sahiptirler. Çocuklarımızın başarısız duruma düştüğü Alman eğitim sisteminin iç yapısına kısaca temas edelim. Almanya'da 6 yaşını dolduranlar ilköğrenime başlarken, temel öğrenimin ilk basamağını teşkil eden 4 yıl süreli Grundschule'ye devam ederler, yaklaşık bizdeki ilkokula tekabül eder. Genel öğretim, temel okuldan sonra üç kola ayrılır. Bunlar :

- 1 — Hauptschule (Temel Eğitim Okulu),
- 2 — Realschule (Mesleki Eğitim Okulu),
- 3 — Gymnasium (Yüksek Öğrenime hazırlayan lise).

Temel eğitim okulu, Türkiye'deki ilkokula tekabül eden Grundschule'nin bir devamı niteliğinde olup beş yıldır. Öğrenim normal olarak böylece 9 yılı bulur. Dokuz yıllık bu okulu bitirmiş olan öğrenci ülkemizde ortaokul mezunu gibi kabul edilir. Kural olarak çocuk 15 yaşını dolduruncaya kadar devam eder. Temel eğitim okullarının amacı, öğrencileri üst öğrenime değil hayata hazırlar. Bitirenler genellikle çıraklık eğitiminden geçer ve meslek edinirler. Böylece teorik öğrenim bu meslek okullarında, pratik öğrenim de iş yerlerinde uygulamalı yapılır.

Mesleki eğitim okulu (Realschule) ise genel ve mesleki orta eğitimin birinci devresi olarak tanımlanabilir. Esas itibarıyla öğrencileri meslek yüksek okullarına hazırlar, süresi 6 yıldır. Bu okulu bitirenler, ülkemizde lise son sınıflarına alınırlar. Gymnasium ise, yüksek öğrenim olgunluk diploması (Abitur) ile sonuçlanan ve öğrencileri yüksek öğrenime hazırlayan liselerdir. 6 veya 7 yıl süren bu okullarda okuyan öğrenci Grundschule'den itibaren 13 yılı tamamlamış olur. (4+9) yahut (6+7). Bu okulu da bitirenler ülkemizde lise mezunu sayılırlar. Berufsschule'den mezun olanlara gelince, bunlar mesleki eğitim görmüş sayılırlar. Bu okul da Türkiye'de meslekî liseler veya kız meslek liselerine tekabül etmezler.

Fachoberschule'yi bitirenler ise Türkiye'de Endüstri Meslek Liselerinden birini bitirmiş sayılırlar. Handelschule ise ticaret okullarıdır. İki yıllık olan bu okulların mezunları, ülkemizde Ticaret Liselerinin 3. sınıfına tekabül ederler. Böylece Alman eğitim sistemine göre, 6 yaşını dolduran bir çocuk, 4 yıllık Grundschule'den sonra, eyaletlere göre farklılıklar olmakla beraber, umumiyetle iki yıllık yöneltme sınıfına devam ederler. Bunlar 5. ve 6. sınıflardır. Genel sistem içerisinde çocuğun 4 yıllık okul devresinden sonraki eğitim başarısı yahut isteği gözönünde tutularak temel eğitim okuluna (Hauptschule), Realschule'ye veya 9 yıllık Gymnasium'a göre tesbit edilir. (7)

Çevirisini sunduğumuz bu bildirin muhtevasını ve Almanların Türk çocuklarına bakış açılarını öğrenmekte yarar vardır. Farklı kültürlerin etkisi altında kalan çocuklarımızda fikir ve kültür birliği aramak şüphesiz ki yersizdir. Bir millet efradının ancak bir türlü terbiye ile yetişeceği, iki türlü terbiyenin verilmesiyle bir memlekette iki tip insanın yetişeceği hattırdan çıkarılmamalıdır. İki çeşit terbiye gençlere şahsiyet ve karakter tutarsızlığı meydana getirmektedir. Federal Almanya'da okul öncesi eğitime ilgi gösteren Türk aileleri, çocuklarının Anaokulunda yabancı kültür almak zorunda kalacağını belki de bilmemekte veya bu durumu ciddiye almamaktadırlar. Orada bulunan anaokullarının Hristiyan eğitimi yapmakla yükümlü olduğu, özellikle yabancı çocukların bu okullarda okumaları gerektiği bu bildiriye ifade edilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, Baden - Württemberg Eyaleti'ndeki bir yerleşim bölgesinde okul öncesi kreş ve Kindergarten'e (Anaokuluna) giden Türk çocuklarının sayısı 38 dir. Bunlardan 26'sı Almanya doğumlu, geri kalan 12'si de Türkiye'den küçük yaşta giden çocuklarımızdır. (8) Çocukta dini duygu ve düşünce Anaokulu safhasında başlar. Bu devrede çocuklarımızın hristiyan din eğitimine tâbi tutulması, onları hristiyanlaştırmaya yönelik bir çalışmadır. Bir taraftan Türk gençlerinin dini, kültürleri, gelenekleri, örf ve âdetleri, eğitimleri temel hak olarak gözönünde bulundurulmalı diye ifade edilirken, diğer taraftan ailelerin yabancılaştırılmasına, parçalanıp bölünmesine karşı oldukları da söylenmektedir. Hem de bu ailelerin çocuklarının gittiği okullardaki eğitim - öğretim plânlarının kendileri tarafından programlanıp uygulanmasını istemektedirler. Bu çarpık normların nasıl izah edileceği gerçekten önemlidir. Böyle bir eğitim sonunda bir sürü değer karmaşıklığına sahip, kimliği belirsiz nesillerin meydana gelmesi tabiidir. Değer karmaşıklığı çocuklarda ve gençlerde şahsiyet bozukluğu meydana getirmektedir. «Devamlı korkuları, üzüntüleri ve suçluluk duy-

7) Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN, İkinci Neslin Dramı Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları, s. 80-81, İstanbul 1984, Orkun Yayınevi.

8) Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN, a.g.e., s. 79.

guları olan her çocuğun kişiliği bozuktur. Bu çocuklar büyüdükçe gerçek kişilikleri ile olmak istedikleri insanın kişiliği arasındaki fark büyümektedir.» (9)

Çocuklarda şahsiyet kazanma dönemi ilk ve ortaokul çağlarında başladığına göre, bu dönemde oradaki okullarda okumaları, böylesine çarpık normlar arasında bulunmaları, anne - babaları en çok düşündüren bir konu olsa gerektir. Zaten dini bilgisi yetersiz olan anne - babalar çocuklarına orada yardımcı olamayacaklardır. Belki de çocukların öğretmenlerinden yardım isteyeceklerdir. Pek az sayıdaki okullarda İslâm Dini Dersleri, aslında başka dersler için görevlendirilmiş Türk öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu öğretmenler Din Dersi konusunda yetişmemiş oldukları için bu dersler gereği gibi yapılamamaktadır.

Yurtdışına gönderilecek öğretmenler, eğitimciler, önce çok yönlü incelenmeli, daha sonra yurtdışında karşılaşabilecekleri eğitim - öğretim problemlerinin ele alındığı seminerler, hizmet içi eğitim kursları tertip edilmeli, bu sayede onların problemleri tanıyarak daha yararlı hale getirilmeleri sağlanmalıdır.

Almanya'daki bütün eyâletlerde çocuklarımıza İslâm Dini Dersleri örgün eğitim içinde plânlanıp verilmelidir. Eyaletlerde Din Eğitimi konusunda Türkler aleyhine olan farklı uygulama kaldırılmalıdır. Türkiye'den oraya iltica edenleri, Alman makamlarının Türk çocuklarına öğretmen tayin etmesi işine son verilmelidir. Bunun için resmi makamlar nezdindeki çalışmalar ivedi sonuçlandırılmalıdır.

Müslüman çocukların ve gençlerin dini ve kültürel miraslarını ciddiye almak, karşılıklı hoşgörü ve saygı anlayışıyla beraberce yaşamak, İslâma uygun Din derslerinin verilmesinde eğitim ve öğretim plânları hazırlamak, İslâm Dini derslerinin öğrencilere örgün eğitim içinde verilmesi fikirlerini benimsemeleri arzu edilen bir durumdur. Ancak bu bildiri Kilise teşkilâtı tarafından hazırlanmıştır. Almanya'daki yabancıların çocukları başta Anaokulları olmak üzere Hristiyan propagandası altında eğitilmektedirler. Anaokulları da Kilise teşkilâtı tarafından açılmakta ve buralarda sürekli olarak hristiyan kültürü yabancıların çocuklarına aşılanmaktadır. Misyonerlik ve Kilise teşkilâtları bu okullara maddî yönden destek olmaktadırlar.

İslâm ve Hristiyan kültürlerindeki farklı inançların, farklı davranışlarının çocukları ve gençleri çelişkili bir ortama sürüklediğini kendileri ifade etmektedirler. Neticede de hristiyanların ve müslümanların bir toplum

9) Arthur T. Jersild, Çocuk Psikolojisi, çev.: Prof. Dr. Gülseren Günce, s. 635, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay. No: 79, 3. Baskı.

İçinde karşılıklı anlayışla birlikte yaşamalarını istemektedirler. Herkesin sahip olduğu dine göre eğitim görmesini kabul eden bir ülke için, Müslüman - Türk çocuklarına İslâm Dini Derslerinin, verilmesinde birtakım bürokratik engeller göstermek yersizdir, anlamsızdır. Türk Milleti de kendi çocuklarını yine kendi öğretmenleri ile Türk - İslâm kültürü içinde eğitime hakkına sahip olmalıdır. İslâm Dini Derslerinin öğrencilerimize okutulmasını istemek yeterli değil, O'nun etkili bir şekilde Almanya'da yürürlüğe konulması önemlidir.

Zusammenfassung

Heute leben mehr als 1,3 Millionen Kinder ausländischer Eltern im Alter bis zu 18 Jahren in der Bundesrepublik Deutschland, darunter rd. 650.000 Kinder und Jugendliche türkischer Nationalität. Schätzungen ergeben eine Gesamtzahl von nahezu 700.000 Kindern und Jugendlichen aus muslimischen Familien. Für 1985 ist damit zu rechnen, dass jedes zehnte Schulkind muslimisch ist.

Die evangelische Kirche setzt sich für die Wahrung und Verwirklichung der Rechte auch solcher Mitbürger ein, die ihr nicht angehören. Sie bejaht den Auftrag des Staates, im Sinne des Grundgesetzes auch den hier lebenden Menschen islamischen Glaubens gerecht zu werden. Zu diesen Rechten gehört die Glaubens- und Gewissensfreiheit, die eine ungestörte Religionsausübung einschliesst. Die staatliche Gemeinschaft ist zum besonderen Schutz von Ehe und Familie verpflichtet und hat Recht und Pflicht der Eltern zur Erziehung ihrer Kinder zu wahren.

In der Regel nehmen Kindergärten in evangelischer Trägerschaft auch Kinder aus Familien auf, die nicht der Kirche angehören. Sie sind bereit, im Rahmen ihrer Möglichkeiten auch ausländische und muslimische Kinder aufzunehmen. Die frühzeitige Einbeziehung solcher Kinder in den Kindergarten fördert ihre Entwicklung und liegt auch im gesellschaftlichen Interesse. Der Kindergarten bietet einen besonders günstigen Rahmen für die Begegnung zwischen christlichen und muslimischen Kindern und Eltern. Der Kindergarten soll die Kinder in ihrer gesamten Persönlichkeitsentwicklung fördern. Evangelische Kindergartenarbeit will diese ganzheitliche Erziehung im Rahmen einer christlichen Erziehung erreichen. Mit der Aufnahme von Kindern islamischer Religion und Kultur wird der evangelische Kindergarten vor besondere Probleme gestellt. Er bleibt seinem christlichen Erziehungsauftrag verpflichtet, will jedoch

nicht, dass Kinder mit anderer kultureller Prägung und religiöser Zugehörigkeit ihrem Elternhaus entfremdet werden.

Muslimische und christliche Kinder unterschiedlicher Nationalität gemeinsam zu erziehen ist Aufgabe des gesamten Schullebens. Ziel ist es, allen Schülern das geschichtliche, geistige und kulturelle Erbe Europas zu vermitteln. Dabei muss auch auf die kulturelle Tradition der muslimischen Schüler in angemessener Weise eingegangen werden. Lehrpläne und Schulbücher sollten ein differenziertes Bild des Islam, seiner Geschichte und seiner Lebensformen bieten. Dadurch kann die Schule mithelfen, geschichtlich gewachsene Spannungen zwischen der christlichen und der islamischen Welt aufzuarbeiten, und einen Beitrag dazu leisten, dass Christen und Muslime lernen, in einer Gesellschaft miteinander zu leben.

Bisher ist die Frage der Bildung und Erziehung muslimischer Kinder in der eigenen Religion in der deutschen Schule nicht gelöst. Von muslimischer Seite wird seit langem der Wunsch geäußert, islamischen Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach in den Fächerkanon aufzunehmen. Dieser Wunsch findet in neuerer Zeit bei manchen Politikern und Kultusbehörden Unterstützung. Sie gehen davon aus, dass auf lange Zeit muslimische Kinder und Jugendliche deutsche Schulen besuchen werden, und meinen daher, ihnen könne das Recht auf Unterricht in der eigenen Religion nicht vorenthalten werden. Der Einführung islamischen Religionsunterrichts stehen jedoch grosse Schwierigkeiten entgegen. Es muss Lehrpläne geben, die einerseits in Übereinstimmung mit dem Islam stehen - was wiederum nur eine repräsentative Vertretung des Islam in Deutschland feststellen kann - und andererseits mit der Wertordnung des Grundgesetzes vereinbar sind. Lehrer für islamischen Religionsunterricht müssen fachlich und pädagogisch qualifiziert sein. Dazu bedarf es entsprechender Ausbildungsmöglichkeiten.

Die Erziehung und Bildung muslimischer Kinder und Jugendlicher stellt vor vielschichtige Aufgaben. Für Erzieher in Kindergärten mit muslimischen Kindern sollten Fortbildungskurse und unterstützende Massnahmen vermehrt angeboten werden.

Wie die Mehrzahl ausländischer Kinder und Jugendlicher leben sie in der Spannung zwischen den Werten und Normen ihrer Herkunft und denen der deutschen Gesellschaft. Diese Spannung verstärkt sich bei ihnen durch die unterschiedlichen religiösen Traditionen von Islam und Christentum. Widersprüchliche Grundsätze, Überzeugungen und Verhaltensweisen in den beiden Kulturen bringen die muslimischen Kinder und Jugendlichen in Konfliktsituationen.